

Бугу чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

НААДЫМГА УЖКУШТУР

**СЭКП Тыва обкомунун,
Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш
Министрлер Чөвүлелинин
органы**

1990 чыл
июль
19
четверг
№ 165 (14365)
1925 чылда
тузделеттиглер
Өртүз 3 көп.

Аңаа оожуртаваннар

Малчынарның республика Наадымны күп-ажылыч чедишкннелерин ужуражык дээш Монгун-Тайга районун көздө ишчилери бо чылдың өгөсиден бээр шалычы ажылдаан түнелинде чылдың бирги чартында багай эвес көргүзүлгелерин чедиш алган. Күргүнег сүт, дүл садарының чартык чыл планын ажыраткүсеткен. Мал бажы өстүреринин даалгаларын ажыраткүсеткен.

ССР Эвилелинин 60 чылдыг атыг сохостун № 6 бо мал, чылдың бригадаларың (бригадери А. Х. Кула) колхозтун чус баш тоочуур кыскалга оонаштыр 90 бызааны, 81 кулууну, Мугурун № 3 хойжы бригаданы (И. А. Саал) күстөнен 70 хураганга, «Моген-Бүрен» сохостун № 5 бо мал, чылдың бригадасы (И. У. Иргит) чус бастан-на 90 бызааны, 79 кулууну, Шестенни хойжы бригаданы (Д. Б. Хетгов) күстөнен 80 хураганга, мендир дорукуртун алган. Бригадалар аразында чарыкчы эки көргүзүлгелерин болган. Оларга шаарналарын тыыскаан.

Төрүр чус баш кыскалга оонаштыр 80-ден 102 баш чедир мал төлү алганнарнын саны 25 четкен. Оларның аразында хойжылар «Моген-Бүрен» сохостун Тарын-Базыр Чудур, Сагаан Сары-оол, Намзын Маадир-оол, ССР Эвилелинин 60 чылдыг атыг сохостун Радион Успун күстөнен 102 хураганга, сарыкчылар ССР Эвилелинин 60 чылдыг атыг сохостун Владимир Даржаа, Иргит Өлчөй, «Моген-Бүрен» сохостун Анатолий Кара-Сал күстөнен чус баш бызааны мендир дорукурташ, күп-ажылыч маргылдаага тилектин болганнар.

Районун ийн сохостунга чартык чылдың түнелдин үндүрген наадымнар болган. ССР Эвилелинин 60 чылдыг атыг сохостун наадым Мугур-Аксы суурун стадионунга эртен. Чартык чылда малчынарның канчаар ажылдаанынын дугайында тылаалыгы кол зоотехник Эрес-оол Хомушкы кылган. Сохостун экономиказы чыл келген тудум-на быжыгыл, оругалыг ажалдаш турарын демдегелген. Ажыл-агыйнын малчынары төрүрү чус баш кыскалга чаш төл алырын эртен чылдан элөөн көвүдеткен. Ылангыч сохос чус бастан-на 90 бызааны, 81 кулууну мендир дорукурташ эки көргүзүлгелерин болган. Оң түнелинде шээр, бода, чылгы малдарның баш санын өстүреринин планын оонадаларын ажыл-агый ажыраткүсеткен, хойжун, сарыкчы баш саны даалгадан дыка көвүдөн. Багай эвес көргүзүлгелерин чедиш алырынга малчынарын, мал ажылының специалистеринин кирген үтүгүн белин-беле үнөзөн. Малдарнын уусаалы, каздын, ажаадалаан, чегерилгезин өнжидеринче доктаамал сагыш салып, бо талазы-биле элөөн хемчеглерин алган. Бригада, аренда, өг-бүлө керээлерин малчынарын ортузунда нестерептин турары ажыл-агый айтырыгларын чедишкннелерин шийтирээринче салдары чедиригени анаа айткан.

Бирги чартык чылда дына хой малчынар планын оонадаларын күстөнен болгаш ажыраткүсеткен, социалистик чарыктын негелделерин эзууга оларга акша шаанналарын сохос дирекциязы, партия, профэвилел комитеттери тыыскаан. Эң эки көргүзүлгелерин чедиш алган хойжы Успун Радионга, сарыкчылар Өлчөй Иргитке, Владимир Даржаага болгаш өсөлгелерге-даа 200-200 рубльди берген. Ниятизи-биле он мүч хире рубль-биле муракчыларын, көздө ажыл-агый специалистеин наадым үезинде шаанна. Малчынар болгаш специалистер баштайгы чедишкннелерге доктааван, ону улам көвүдөдирин хүлээгенер.

Наадым үезинде чүгле эки чүдүлгелерин демдегелген эвес, четестерин илереткен, ону эдил алырда чүну кылдыр чугаалашкан. Янзы-бүрү чылдааганардан малдын өлүп хораары, чидери хой болуп турарын, тудуунун планын оонадалыг күстөнтимейн келгенин айткан.

Наадым тыва хушешиң маргалдаазы, аты чарыкчы-биле доозулган.

Таан-оол ХЕРТЕК.
Монгун-Тайга район.

«КЫЗЫГААРДА» КЫЗЫГААР ЧОК

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны ат Анаа чачыкыл калган бис. Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиуму ону доктааткан болгаш бодунун Чарылын эзууга тыпсып турар. Ындыг атты алган малчынын хой, ыччалажок ону төлөптг ийини бүрүзүгө саналдыр тыпсыры берге. Ындыг болганда, районну азы сохостун алдарлыг малчыны хүндүлүг аттан тургузуп көрөз чүд! Хамык актырыгыларын барык-ла шүптүзүн түс чер боду шийтирээр эрге бар апарганда аан?

«Кызыгаар» сохостун алдарлыг малчыны Тес-Хемде Кызыл-Чыраа көздө Соведи (даргазы чоокта чаа сохостурган Хаңгал Идамова Эрендей) болгаш бо хүннерде дөргөн харлаан ол сохостун дирекциязы (директору база чаа сохостурган, Тыва АССР-ниң улус депутаты Монгун-оол Байрорович Эртине) калы шийтирелен. Чон ону дөргөн. Ыччагаш «Кызыгаар сохостун алдарлыг малчыны атты хойжы Соли Хайын баштадыр үш кижиге тыыскаан. Сохоста бо хүндүлүг ат тускай шыныылга-билеттиг. Оң эдилекчини бир талазында «Кызыгаар» сохостун алдарлыг малчыны деп бижикти силбээл, еске талазында дөрт чүзүн мал баштары чурчаан чоосту (мелдешүүн) база алган. Ындыг атыг кижиниң ажал төлөвирин азы ленизиязынга немелде көрдүгөн.

Сохос төвү Ан-Эрик суур-га Набережная, Новосибирская, Добролюбов деп күлдүчүлөр турган. Ам оларның орунуга ол чер чурттуг аны турачылар Чооду Кур Седи, Михаил Дөңчүн, Соля Алдын-Херел оларның аттары тыыскаан. Сталинни шийтелге таарышкан кижилерге тураскаал тургузарын, ылангыч чартык чус ажал агай үенин дүргүзүндө Тывага ады алган, чоңун акысында болгаш бодалындан дүшпөн «контр агт» Энар-Караның адын Шарануурда хамык бүдүрер чылгы фермазында тыпсырын, черле бо талазы-биле кандай-бир ажал кылырын Ан-Эрик суурун чурттанчылары база саналдан турар.

Чаа удуртукчулар келген соонда суур-даа, сохос-даа көвүдөрү экижиң эгелзөн. Авторуң муон мурунда «Шына» бижээ «Дөртен-нөвөриңн бүдүзүңде» деп материалдың соонда чаа стадион-даа туттуган, суурун боду-даа арылаттырган, ажал-агай бодуну соруугаларын күстөтүп турар апарган. Чедишкннелер болгаш өвүдү, хөгжүлдө караңка көстүп турар болганда, ол дугайында чусе ыттааска мен. МЧАЭЗ-ге ажалдан, бо суурун баштайгы бажыны болур тараа шыгжар казанак аймаары Чооду Кур-оок, Соли Намзырай суугаларын тудуп турганын көргөн, оон чээрнеген, анаа хой дөвөзөдип турган кижин дөргөн харлаан ажал-агыйның төөгүзүндө амык салгалга ажыктыг болгу деп каш чижиктен сактып көрөй.

хересел (чепсек эвес) чок чорбас. Ол чаңылдыр, ыңдыг-даа болза, бижик кол кургулайында амыдыралга чугула эг-тар. Чижээлээрге, сапка чокта, канчап чөмөнөр сен? Омааш ийн-чаңгыс көзүлде-даа, ону шоолу амыктыр эвес. Ам бижети бис, арта-ла, чепсек дээр апарган-дыр бис. Эр улустун арвылыгы чурт турганын база чугаалап каайн. Улуг намыз аңаалар ымыра үезинде аржыкыл эштининде аме-даа эгемес. Кижиге хептин черле эгтин, акыктыгы херек. Ол ар хөрөөжөн-даа кижик чонгу хөме ады берген шериг бот солаан. Ону даарава эр-даа, хөрөөжөн-даа кижик чон турду. А ому аруза бөзүн ховартаан, саджык көрүп ораар апарган бис. Хайгаара болза, тон даарап, идиң улдуруп көрбөн кижилер эмгектен. Ол туржук мөңүлүр биле шарыкчы, хайлаштырбас улус бар. Улуг өрөгтүн-даа болза, бижиктиг саджык чөмөнөр сурагалар ужуруузуз ыма.

Сохостун төөгүзүндө бир оонадай черин хол-биле кассан улуг буга ээлеп турар. Коллетивтиг акылдың түнели оон база көвүдөн. Доозунуң Михаил Калинин аттыг ол бугазы Эрин биле Тес-Хем районнарның колхозтарын бурун хандыктыг келген. 1953 чылда буганың акыктыгынын болгаш анаа киришкен чоңун дугайында киножурнал база бар. А чыңгыш журналист Василий Эренчин мындыг оодуруларын аңаа турсааткан:

Ол чер чурттуг Чоода-Тоодай Ордуваандан сноп октап, Дергил хаваан чола-чода, Тергезинде дүрел турган. Ам буга эвес-даа болза, амыктырның мурунда оон нарын, оон улуг ажал-иш эвээш эвес.

Ажыл-агыйның үндөзөлтүнгенден бээр аңа-да, багай-даа өскөрүлгелер хой болган. Чус баш хойга оонаштыр Полина Бызанайның удурткан Шарануур бригадасы 106 хураганны, а сохос боду 102 хураганны ап турду. «Сурагаан» социалисты өстүргеш. Мадардан келген Коротков суугар эртем ады камгалап аштыр бир кезин — бүдүн бригада — чон болган. Тускайлаар болгаш мөөнөөр деп агыма алыскаш, чылгынын хой кезин оскунган. Теве база колхоз турган үеден элөөн эвээзкен. Салгал болгаш кадрлар өстүреринде база четестер бар. Ажылдарының чаа аргаларын тып, бо бүтү айтырыларже иччөзөгөйни бедишпип турар апарганын бодаларга, сохостун болгаш амыктыралдын өнжидеринге идергел улгаткан. Муон мурунда көзүлбөн чартыкчулар — эде тургустунушкан бар болганда, бурунгаарлаашкын чылаш чок. Сохостун бүтү ажыл-ишчилери ыңдыг бодал-биле Надымга ужуражып туралар. Ыччагаш «Кызыгаар» сохостун хөгжүлдөзүндө кызыгаар чон.

Чооду КАРА-КУСКЕ.

КЫРГЫЛДАГА КИРЖИЛГЕ

«Тиилекче» сохос суур төвүнү аңаанда эки деритинген кыргызда пунктулуг. Ында хары угда 22 элентри хачылары хүн бүрү доктаамал ажылдап турар. Ажыл-агыйның күрүнег дүк садарының планы — 54 тонна. Ол даалтаны күстөтүшпн болурун кыргызда пунктузуун үчүтигин Екатерина Дыргымова Балдан биске дыриятты. Сөөлү каш холуктарда ший дүшкөн. Кандакылыгы хүнөр Кур-Чер девискөзүн оң чиркеш түрүп берген. Оон ужурунда эленин кара доврак хой дүгүнү аразыгыче шымып киргеш, анаа чымындыр кургап калган болулар. Дүктүн шыгы чедишпезинден ону дензиге салырга хаг дег кургап болган, чинги дендин дикин чамдык малчынар хомудан турар.

Дүк садар план күстөтпне бөзүрүп турар. Тоң бергей берзе чондан диленин садп алгаш, планга кириштиреринин аргалары бар.

— Кыргызда муракчылар кымырал? — деп айтырыг салдык.

— Саша-ла ыйнаан — деп, чанмыска турган оолдар сонуг-муруг аас былааштылар.

— Адыр-адыр, Сашаның бөгүн кырган хом... — дош үчүтиг холунда туткан кызыл дептерин ашкан, чанында самбынын алгаш, чыкылдады хал, түнөй берди — 101 болган-дыр. Оон ыйна хой кыргызар кажааның еске талазында Мерген Монгуштуң ажылдап турары Сашадан дудак чок кияк. Кыргызда чылдың киржир чангыс хөрөөжөн шалычы-выс база бар. Ол — Надежда Монгуш-тур.

Танышылга соон дарый дораан-на Александр Монгуштуң чанынга бардымыс. Ол хой кыргыздар холунга кирген хойну хол-будундан хүлүп-дужаа-даа турбас. Бажындан туткаш, дискентерин аразынга чавыдактай кызыдып ал сал-ла, кыргыз кириптер. Электрлиг хачыны туткан соонда элтин, дүргенин чүд дээр! Чүгле холдар

Бирин-Кол суурда чоңуну хууда инеетерин бо чылдың июндан эгелен, Кувисаал Борук бир анын оол эжи-биле кадарып эгелен. Олар көздө Советтик күчүсүмү-биле керээжин, Суур чоогунда тараа, сизин шүлү бар болгаш инеетерин кадарар олар дына кызын, Оң кадында бо чайын чаз-чаашкын чок болгаш өт-сиген чегей. Инеетерин сүдү эвээш, чүгле бызаазынга өй бөөп турар.

Шак бо шөдүвүсте хоюн кыргыздар, чугдур дзон даргылар малы-биле база чаржалажыр апарган. Чүгө дие кыргызда пунктузу, мал чуур ванна-даа суурда.

ТЕМПИЗИ ШАПКЫН

Бин-Хемде «Эрбек» сохос хой ажылы колдаан улуг ажыл-агыйларын бирээзи. Мында кыргызда июнь 30-де эгелзөн. Кыргыз 47 элентри бар. Кыргызда электин-биле ажалдар 37 хачылыг бис. Хүндө-ле 5 кодан хойну кыргыз доозуп турар.

Тудуруп шалычыларга Максим Хажин-оол, Алексей Биче-оол, Эдуард Хүрек-оол олар хамааржыр.

Амыктар Алексей Сары-оол, Владимир Седип-оол, Александр Седип-оол олар акылырандан дудак чок ажылдап турар. Хол-биле кыргызчылар Светлана Седип-оол, Ни Самбуу, Марина Самбуу өскөлөрүн мурун туралар.

Дүктүн шынары оңу кластарындан улуг-биле хамааржыр. Бо ажалда 25 чыл стажыг Аяна Биче-оол биле оң дузалакчызы Людэ Эрбек суур.

Сенгин олар кызымак улус. Дүктү тыдып боодадаларыңыга Владимир Ондарның везену чүтүдүдүг ажылдап турар.

Кыргызда пунктузунда улусту повар Клары Сары-оол амдыныг чөм-биле чөмгөр турар. Шак мындагы дүрген темп-биле ажылдар болганда, кыргызда ам дораан доостур.

Макар БУРБУ.

боор чорду. Ол боду сохос фермазында солукчу саапчыны хүлээлгенин күстөтпип турар. Оон чанынга турган өөрү Сашаны шына-сетки-биле мактап, чоргааралын илердин турдулар. Александр хой мергенлигиде ажалдын дээрзин чугаа надында билп аалдымыс. Херек апарган үелерге бызаа-даа ажаар, одакчылар-даа шыдаар. Электрлиг хачы-биле хой кыргызарыл 14 харылында-ла өөренип ап четтигинен. Бо чылгы кыргызда оон он үш дугаар сезон болур. А. Монгуш хүндө-ле 80-ден 105 чедир хойну кыргыз турар.

Фермада инек кадарчызы Мерген Монгуш база-ла анын кижин. Оон кырган дүтү тонна-биле санаттынар. Чангыс хүн кырган хой саны күстө кудулавайн турар.

Рабкоор ажылчыны Надежда Монгуш эр улустан дудак чок ажылдап, ээлчегде 40—60 хойну кыргыз четтигип чаңгыга берген.

Кыргызда ферма ажыл-чынарындан агыда механизаторлар, шюлачылар киржип турар. Устукт килас-тун өөреникчилерин кол-дунда дузалап ажылдарында хаара туткан. Дүктү аңгылап, бөлүктөрүнө дээди эртемниг зоотехниктер Илья Монгуш биле Владимир Оржак хой күженишкннин үндүрүп, кызмак ижепни келген. Оларга ийн өөреникчини дузалаар кылдыр бижылган.

Престезон дүктү чүкү машиналарына чүдүргөш, Черногорскиже сөөртүп чедиргеш, анаа дужаап турар. Бир хойдан ортумаа-биле 3 килограмм 200 грамм дүк кылган. Ам 35 коданан 3 кодан каалдык хоюн кыргызар артан.

ЧУРУКТАРДА: кирей саджык анык оол Мерген Монгуш, Надежда Монгуш база Александр Монгуш. Дакзы САЛЧАК. Виктор КАРА-САЛДЫН фотолары.

Саналдар, бодалдар

Бай-Тайга районун хөрөөжөн чөвүлелери заанындаларыңа пропалагандаларыңа, чурттал турар чер ажил-биле кижизинде ажил чоруларыңа муракчы дуржулганы чып алган. Ие-хөрөөжөннөриг хостуг үезин солун кылдыр организаастап, ала-ие биле уругларын мады дыштынар аргаларын тургузуп турар. Өг-бүлени быжылгаар, уруглар кижизиндеги харыс-салгалы көөр, хөрөөжөннөрин хой-иниттин идепкейни бедиштер талазы-биле агит-квартиралар үрө-түнелдиг ажылдап турар.

Районун хөрөөжөн чөвүлели (даргазы З. К. Сага-оол) эртен чылдың түнели-биле республика чарыкчыга бирги черин элөөн болгаш Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин болгаш профбөлүмүлелин хүндүлөп бижик-биле, 300 рубль-биле шаанаткан.

Хөрөөжөннөр ортузунда кижизинде ажалын эки организаастааны дөш ийини черин Сүт-Хөл районта (дар-

ССРЭ-ниң Министрлер

Чөвүлелинде

КАНДААШКЫНДАН КОГАРААН РАЙОННАРГА ДУЗА

Алтай крайнын, Омск, Новосибирск, Иркутск болгаш Томск областтарын, Бурят Якут болгаш Тыва автоном республикаларын дына хей районнарында агаар бодустан таарыма чок байдалдары тургустунган. Ол зонаның колхозтарының болгаш сохостарының көздө ажал-агый культура-лары тараан шөлдерин дыка улуг кезин кандаашкына таарышкан. Оон агыда Пермь областа болгаш Марий АССР-ге уругдекчи күштүг улуг шүрген эркен, көздө ажал-агый болгаш чурттакчы чоңа когарал чедирген.

РСФСР-ниң кандаашкында болгаш бодустан өскө-да халавындан когаран Алтай крайга, автономит республикаларга болгаш областтарга материалды болгаш сан-хөө дузанын чедир дугайында шийтирин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган. Бо зонаның колхозтарына болгаш сохостарына кура-

ларың болгаш херектелер аразында дөмөттөри өде хувааганың күсүлдө тракторларны, чүкү автомобильдерин, суг сөөртүр автономистралары, өс-кө-да машиналарын болгаш тудат материалдарын немей тускайлап берген.

Кандаашкындан когаран колхозтарын болгаш сохостарын страхование төлөвирлерин 1991 чылда шилчидер дугайында агаар тыпшыны бердинген, а ол ыкшап тарааның бөдү-биле төлөр чөвүлени сонгарлаткан. Бо ажал-агыйларын тараа культураларының үрени-биле негелдегел четир сангыч кылдыр хандырар. Чурттуң өсөме девискөзлөринде мал чөмү бөдөктөп турар черлерге мал чөмү демир-орук-биле сөөртүрүң тарыны 50 хуу ыкызырар.

РСФСР-ниң айттыганы ол девискөзлөргө материалды болгаш сан-хөө өскө-да дузаны көргүзөр.

ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИ КАНЧААР АЖЫЛДААР УЖУРЛУГУЛ?

Район, хоорай, суур болгаш көздө Советтер даргаларың Бугу-россия чөвүлел туралы республиканың парламентин июль 17-де Москвага чымыдырган. Чөвүлел хуралдын сорулгазы бар дуржулганы болгаш санал-оонадаларын солчуру. Чөвүлел хуралды РСФСР-нин Дээди Совединин даргазы Б. Н. Ельцин ажыткан.

Эрге-чагырганы партия амгы үеде Советтерге херек кырында дамчыдып берген, а ук эрге-чагырганы олар өзүлүт холга аме-да албаан.

Эрге-чагырганың чер-чер оргашарынын болгаш эргелеш башкарылганын структуралык айткылары олар кылдыр тоңдайлаары база негеттинип турар.

Ажылдың темпизин дүргөдирин, айтырыгларын шийтирээрин чаа өзү-биле көөрүн чер-чер Советтеринде эде тургустунушкун негетин турар. Ол дугайында чөвүлел хуралга санал бергенер оонадал демдегелзэн. Россияда чер-чер Советтеринин депутат корузуунун 70 хуузу чартыгынан Советтерин болгаш оларын күс-компарынын удуртулгазын чаа кижилер кирген. Совет ажалынын дуржулгазын болгаш аргаларын олар канчаар шингээди алыр уктурулду? А Советтерин ажалды дүүнүзүндө, харын амгызында бөзүн ыгалдык болур уктурулду. Чижээ, Советтерин чаа оргашары — оларның президиумнары ажалын канчаар тургузур уктурулду деп айтырып иччөзөгөйни төвөгүн тургустунган. Советтин даргазы болгаш күском даргазы боттарынын ажалын канчаар холбаштырар уктурулду? Бо айтырылгара хамаарыштыр санал-оонадалар чангыс аай эвес болган. Ыччалажок, чер-чер Советтерин ажалын эде тургузар талазы-биле хемчеглерин сонгаралдыгышын чокка амыдыралга боттандырырын эргекче чугулазын бүтү санал бергенер айткан.

Россия Федерациясында хой Советтерин даргаларында партия ажылдакчыларын дактырлап турар. Ыччагар РСФСР-ниң чаа Хоюлузун эзууга Советтерин даргаларыңа дактырлап ажылдар чорукту солсадыры көрдүгөн. Советтерин дактырлап турар ажылдакчылар чангыс ал-ба-дужаалга турар дугайында айтырыгын чоңкуу үеде тодаргаларын чөвүлел хурал сүмөзөн.

Советтер эде тургустунушкуну боттандырырга кол моондан ол эвес. Ыччагаш эрге-чагырганы сөс ыкында эвес, а херек кыргызда Советтерин оларын нүүрүдө депутаттарга тыпсып бөзри негеттинип турар.

ТИИЛЕКЧИ ЧӨВУЛЕЛДЕР

Бай-Тайга районун хөрөөжөн чөвүлелери заанындаларыңа пропалагандаларыңа, чурттал турар чер ажил-биле кижизинде ажил чоруларыңа муракчы дуржулганы чып алган. Ие-хөрөөжөннөриг хостуг үезин солун кылдыр организаастап, ала-ие биле уругларын мады дыштынар аргаларын тургузуп турар. Өг-бүлени быжылгаар, уруглар кижизиндеги харыс-салгалы көөр, хөрөөжөннөрин хой-иниттин идепкейни бедиштер талазы-биле агит-квартиралар үрө-түнелдиг ажылдап турар.

Районун хөрөөжөн чөвүлели (даргазы З. К. Сага-оол) эртен чылдың түнели-биле республика чарыкчыга бирги черин элөөн болгаш Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин болгаш профбөлүмүлелин хүндүлөп бижик-биле, 300 рубль-биле шаанаткан.

Хөрөөжөннөр ортузунда кижизинде ажалын эки организаастааны дөш ийини черин Сүт-Хөл районта (дар-

ОДАР ЧЕДИШПЕЙН ТУР

Байн-Кол суурда чоңуну хууда инеетерин бо чылдың июндан эгелен, Кувисаал Борук бир анын оол эжи-биле кадарып эгелен. Олар көздө Советтик күчүсүмү-биле керээжин, Суур чоогунда тараа, сизин шүлү бар болгаш инеетерин кадарар олар дына кызын, Оң кадында бо чайын чаз-чаашкын чок болгаш өт-сиген чегей. Инеетерин сүдү эвээш, чүгле бызаазынга өй бөөп турар.

Шак бо шөдүвүсте хоюн кыргыздар, чугдур дзон даргылар малы-биле база чаржалажыр апарган. Чүгө дие кыргызда пунктузу, мал чуур ванна-даа суурда.

Биччагаш мөң бодалым чүд дөргө, хой чуур ванна-ларың чылгаларга — Той-лука, Улун-Сайыга кызып алаа надыдыл? Сохостун дирекциязы, көздө Советтин күсүсүмү бо айтырыгың черле дарый шийтирелзе эки боор. Сүмө ыңдыг. Мал-маганың семиртилгезинге, тара-сиген шөлдеринге бер-

ге-дир. Чамдык инеетер эртен кызын бергелзэн, ам база эки семиривеси ол-дур.

Мээн бо саналымын уктурулдуларыңың, чуртталгалар чүд деп бодалар иргэ? Бир арганы ажылдавас болза хоржок ийин.

Кара-оол НАЗЫТЫ.
Кызыл район.

ШАЛЫПЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИЛИЦЕР

Наадымга уткуштур социалистиг чарыштың тилекчилери

ХОЙЖУ БРИГАДАЛАР

Бригадирини фамилиязы, адынын, адазынын адыны эге ужуңгери	1	2	3
Чингит-Доржу К. Д.	«Тинделге»	87	93
Доржу А. К.	«Морен»	89	92
Дудуп В. А.	«Тере-Хөл»	89	92
Данаа Х. Н.	—	84	92
Байыр Д. Х.	«Бай-Тал»	81	88
Иргит Б. В.	—	63	88
Лопсан У. Ш.	«Морен»	—	87
Саая Ю. К.	«Алдан-Маадыр»	82	87
Айыр О. В.	«Чаа орук»	86	86
Өлзий С. К.	—	86	86
Сенди А. Х.	«Эрбек»	92	86
Монгуш Ш. Х.	«Коммунизмче орук»	84	84
Ондар Х. А.	«Кызыл тараачын»	—	84
Булатов Н. И.	«Алдан-Маадыр»	78	84
Ондар О. А.	«Нарын»	83	84
Данза Ч. Б. Н.	—	80	83
Кунгаалай Р. Д.	«Морен»	82	83
Сандык А. Х.	«Сут-Хөл»	86	83
Куулар С. А.	«Алдан-Маадыр»	82	82
Монгуш А. С.	«Нарын»	74	82
Сегеб В. Д.	Карл Маркс аттыг	80	81
Ондар К. Б. Д.	«Тээли»	78	81
Хертен Б. Х.	«Морен»	76	80
Чажытмаа Б. Д.	«Морен-Бурен»	72	80
Хертен Д. Б.	«Барлык»	77	80
Монгуш В. К. М.	СЭКП-нин XXII съездин аттыг	85	80
Сат Ы. М.	«Найрал»	71	80
Ооржак В. М.	«Кызыл тул»	70	80

ХОЙЖУЛАР

Ондар Д. Д.	Карл Маркс аттыг	98	122
Сафонов И. П.	«Революциянын чалбыжы»	112	121
Монгуш Д. К. А.	«Тинделге»	112	115
Куулар М. К.	«Эрбек»	79	112
Моргуш-оол А. О.	«Тинделге»	104	111
Оюн К. Ч.	«Коммунизмни херели»	100	111
Баавыл Т. И.	«Тинделге»	85	110
Баларчы Н. Б.	«Кызыл тараачын»	89	110
Анай А. И.	«Коммунизмни херели»	100	108
Олчанмай Д. К.	«Найрал»	105	106
Монгуш К. Н.	«Коммунизмче орук»	100	105
Кыргыз Д. С.	«Торгалыг»	100	105
Чулак Н. Х.	«Тээли»	86	105
Док-оол К. А. Ч.	«Улуг Октябрь»	116	105
Дажы Х. К.	«Кара-Хөл»	106	105
Намдал О. С.	«Морен»	100	105
Ооржак П. Б. Т.	«Тинделге»	93	105
Кужугет Н. Ч.	—	116	103
Тарып-Бааыр Ч. И.	«Морен-Бурен»	101	102
Сагаан С. С.	—	100	102
Намзын М. И.	—	105	102
Успун Р. Д.	ССР Эвилелинин 60 чылды аттыг	100	102
Арнай К. А.	«Революциянын чалбыжы»	80	102
Салчат К. Б.	«О. Шынаа»	92	102
Байлак-оол А. Л.	«Ак-Турул»	90	101
Лалчаа С. Ш.	«Коммунизмни херели»	101	101
Мандак Б. А.	«Чаа орук»	91	101
Маады Н. К.	«Кызыл тараачын»	91	101
Сотпа И. С.	«Бай-Тал»	84	100
Дары-Хөө С. Д. Х.	«Мурнакчы»	88	100
Калып-оол С. У.	«Кара-Хөл»	100	100
Кужугет С. Х.	—	92	100
Содунам Д. С.	«Барлык»	106	100
Ооржак В. Д.	—	90	100
Хертен Э. Ш.	—	107	100
Ооржак Б. В.	«Шекпээр»	100	100
Серен-Доржу Л. С.	—	100	100
Сурунгур К. Б.	«Тере-Хөл»	85	100
Намчай А. Б.	—	85	100
Ооржак М. Л.	«Алдан-Маадыр»	100	100
Ооржак Ш. А.	—	83	100
Ондар Б. К.	—	85	100
Ондар А. Х. Д.	«Октябрь 30 чылы»	105	100
Ооржак К. С. К.	«Сут-Хөл»	95	100
Ондар Б. И.	«Искра»	93	100
Куулар С. С.	«Большевини»	80	100
Ооржак Д. А.	—	75	100
Куулар А. М.	«Коммунизмче орук»	100	100
Донен Д. Т.	«УТКА 25 чылы»	90	100
Уяну Д. Д.	«Найрал»	90	100
Содунам А. Б.	«Х Улуг хурал»	90	100
Куулар П. О.	«Совет Тыва»	92	100
Соян Б. Х.	«Кызылгар»	90	100
Хайын С. К.	«Чаа орук»	100	100
Самдан К. И.	—	92	100
Эрелчин Е. И.	«Бай-Тал»	81	99
Самдан А. Х.	«Тере-Хөл»	—	98
Далай М. Х.	«Бай-Тал»	92	97
Кужугет Х. О.	«Сосновское дуржулга-бударулга аа.»	92	97
Салчак Х. Л.	«Мурнакчы»	110	97
Хомушчу К. М.	«СЭКП-нин XXII съездин аттыг»	86	96
Былак А. И.	—	88	96
Ооржак К. С.	«Чыраа-Бажы»	91	96
Ооржак Г. Д.	«С. Тока аттыг»	100	96
Маады В. С.	«Сали»	90	96
Тайлар И. А.	«Совет Тыва»	108	96
Соян Б. Х.	«Кызылгар»	95	96
Базыр С. К.	«Морен»	90	96
Янчат Б. О.	«Тинделге»	89	96
Иргит Э. Х.	«Морен-Бурен»	90	95
Сарылар С. М.	«Алдан-Маадыр»	94	95
Куулар Б. Х. Х.	«Чыраа-Бажы»	79	95
Темур К. Д.	«Коммунизмче орук»	100	95
Кертин-оол Н. К.	«Торгалыг»	90	95
Салчы А. Х. Д.	—	82	95
Ханзын М. И.	«Совет Тыва»	95	95
Чооду Ч. Ш.	«Чургуу-оол Хомушчу аттыг»	90	95
Сидо С. Ш.	«Чаа орук»	90	95
Дерме Н. Д.	«Тере-Хөл»	—	94
Иргит А. И.	—	—	94
Монгуш Б. К.	«Чыраа-Бажы»	80	94
Салчак М. К.	«Сали»	92	94
Саял О. Т.	«Совет Тыва»	98	94
Нара-Сал Г. С.	«Чургуу-оол Хомушчу аттыг»	86	94
Балабай О. Л.	«Чаа орук»	81	94
Дудлен Э. Д.	—	86	94
Оюн С. Д.	«Коммунизмни херели»	73	94
Серен Э. К.	«Нарын»	93	93
Чамзы Б. А.	«Ленин аттыг»	90	93
Дамзын С. С.	—	87	93
Сарылар М. Э.	«Алдан-Маадыр»	94	93
Кыргыз Х. Д.	«Торгалыг»	81	93
Хомалык К. Х.	—	83	93
Кудай-Мерген О. К.	«Бай-Тал»	78	93
Монгуш С. С.	—	100	92
Бегиз М. Д.	—	78	92
Иргит В. Б.	«Кызыл-Даг»	78	92
Дандыр О. И.	ССР Эвилелинин 60 чылды аттыг	36	92
Успун-Доржу Н. Б.	—	93	92
Донгак С. С.	—	90	92
Монгуш А. К.	ССРЭ-нин 50 чылды аттыг	81	92
Дотлаа Д. С.	«Сали»	105	92
Ондар О. М.	«О. Шынаа»	87	92
Соян А. С.	«Чаа орук»	90	92
Сенди Д. И.	—	90	92
Базыр С. С.	«Нарын»	92	92
Лалчаа А. Х.	«Мурнакчы»	79	91
Сотпа С. С.	«Морен-Бурен»	88	91

1990 чылдын июнь 1-де медээ

Донгак Б. Ч.	ССР Эвилелинин 60 чылды аттыг	93	91
Монгуш М. К.	«Барлык»	83	91
Монгуш С. Т.	«УТКА 25 чылы»	92	91
Норбу Н. Х.	«Найрал»	83	91
Ланзы О. Е.	«Революциянын чалбыжы»	100	91
Ооржак Б. Б. Т.	«Тинделге»	85	91
Бельчикон А. Е.	«Эрк»	82	91
Далба Б. В.	«Тере-Хөл»	86	91
Иргит А. С.	«Ленинчи орук»	91	91
Омур А. Ч.	«Тере-Хөл»	—	91
Оичуда Х. Л.	«Морен»	80	91
Самдан Ш. А.	«Тере-Хөл»	86	91
Кунажап С. К.	«Нарын»	88	91
Нурет Д. С.	—	81	91
Чооду О. Е.	«Кара-Хаан»	86	91
Ынаалай Ч. Л.	«Морен»	87	91
Баанай Б. К. Х.	—	80	90
Лопсан Б. П.	—	86	90
Салдан Б. Х.	—	81	90
Кара-оол А. Б.	«Х Улуг хурал»	86	90
Бивин К. Х. А.	«Чаа орук»	86	90
Кара-Хуна А. И.	—	85	90
Мугур Э. С.	—	90	90
Доптан Ш. С.	«Нарын»	92	90
Уржак И. Д.	«Нарын»	90	90
Орвей Д. В.	«Ленин аттыг»	85	90
Ооржак Б. Д.	«Тинделге»	86	90
Суванди Б. М.	«Чодураа»	90	90
Сандымаа А. Б.	«Кызылгар»	86	90
Ондар Э. Ч.	«Эрбек»	85	90
Сарылар А. К. С.	—	82	90
Хомушчу Т. Ш.	—	48	90
Дотлаа В. С.	«Сали»	100	90
Ооржак В. К.	ССРЭ-нин 50 чылды аттыг	100	90
Алдай Ш. Т.	«Найрал»	95	90
Ойбаа Д. И.	«Ак-Турул»	87	90
Монгуш Д. О.	«Чыраа-Бажы»	72	90
Донгак К. Э.	«Алдан-Маадыр»	83	90
Секен-оол О. О.	«Сут-Хөл»	90	90
Ховалыг Т. К.	Карл Маркс аттыг	100	90
Ооржак Б. К.	—	84	90
Иргит А. Ы.	«Морен-Бурен»	86	90
Салчак Т. А.	ССР Эвилелинин 60 чылды аттыг	93	90
Насык-оол А. С. Д.	—	58	90
Базыр Б. Х.	«Бай-Тал»	80	90
Базыр-оол С. М.	«Коммунизмче орук»	98	90
Монгуш Т. Д. Л.	—	94	90
Селен-оол О. Д.	—	85	90
Донгак О. М.	—	80	90
Монгуш С. Ч.	«Торгалыг»	85	90
Маадыр-оол М. К.	—	80	90
Копчук Д. Ш.	—	81	90
Саая А. Ч.	«Коммунизмче орук»	81	90
Монгуш Э. К.	—	80	90
Монгуш А. К.	—	82	90
Иргит М. С.	«Кызыл тул»	—	90
Донгак Б. С. Ч.	«Торгалыг»	91	90
Дамчат А. Н.	«Ак-Чыраа»	85	90

Тайылбыр: 2—совхозтары, 3—1989 чылдын бо үезинде алган хураганы, 4—бо чылдын бирги чартында алган хураганы.

ӨШКУ БРИГАДАЛАРЫ

Бригадирини фамилиязы, адынын, адазынын адыны эге ужуңгери	2	3	4
Сидлин С. Л.	«Танды сыны»	89	92
Чооду М. Д.	—	83	91
Аракчаа С. Х.	«Эйлиг-Хем»	89	91
Дамыр-оол К. Т.	—	85	86

ӨШКУ КАДАРЧЫЛАРЫ

Фамилиязы, адынын, адазынын адыны эге ужуңгери	2	3	4
Мингит-оол С. Д.	«Эйлиг-Хем»	120	144
Чулаа-оол Б. С.	—	97	144
Давам М. Д.	—	110	125
Багай-оол В. У.	«Танды сыны»	—	121
Чооду В. Д.	—	—	120
Негеремей Э. Т.	«Эйлиг-Хем»	97	117
Манжа У. Б.	«Танды сыны»	—	115
Лама Д. К.	«Эйлиг-Хем»	115	111
Кудер-оол М. К.	—	102	110
Чулаа-оол С. И.	—	90	103
Борбай-оол М. М.	«Танды сыны»	—	103
Монгуш С. У.	«Кара-Хаан»	—	103
Арлова В. А.	«Танды сыны»	—	103
Сат Н. Ш.	«Нарын»	100	100
Сыргыт-оол Э. Х.	«Бай-Тал»	87	100
Мижит-Доржу Б. Х.	«Кызыл-Даг»	98	100
Сенди-Хуурап Б. Б.	«Х Улуг хурал»	—	100
Денинмаа А. Д.	—	—	100
Калыг-Кара Т. Х. Д.	«Танды сыны»	—	98
Дудукен С. Б.	«Х Улуг хурал»	—	99
Маадыр-оол О. Т.	«Улуг-Хал»	90	97
Ооржак К. С.	ССР Эвилелинин 60 чылды аттыг	85	95
Доржу В. К.	«Торгалыг»	—	95
Ласпан О. Н.	«Ак-Турул»	85	91
Салчак С. Л. С.	«Кызыл-Даг»	90	90
Куулар Х. О.	«Большевини»	102	90

Тайылбыр: 2—совхозу, 3—1989 чылда алган аямай, 4—бо чылдын бирги чартында алган аямай.

СУТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫ

Бригадирини (эргелекчинни) фамилиязы, адынын, адазынын адыны эге ужуңгери	2	3	4
Сагоян И. П.	«Көк-Тей»	1603	1614
Тимеев С. М.	«Сосновское дуржулга-бударулга аа.»	1501	1543
Багай-оол Е. К.	«Красное знамя»	1989	1276
Бумалин Н. И.	«Революциянын чалбыжы»	1499	1188
Маспак-оол В. Д.	«Улуг-Хал»	912	1180
Далба М. Д.	«Сосновское дуржулга-бударулга аа.»	1042	1108
Мон			

